

Yttrande angående SOU 2021:27, Ett förbud mot rasistiska organisationer, betänkande av Kommittén om förbud mot rasistiska organisationer, avgivet den 6 september 2021

Föreningen Juridikfronten (org nr 802491-0294) avger i enlighet med remiss följande yttrande.

Författningsförslaget

Beträffande själva författningsförslaget som sådant vill vi anföra följande, främst rörande formen.

Det förefaller rimligt att placera brottet i brottsbalkens sextonde kapitel, i 7 §, så att det är ett s.k. ”offerlöst brott” som ingen kan vara målsägande beträffande (jfr NJA 1978 s. 3 och NJA 1969 s. 364). Vi anser att det är av godo att man varken definierar begreppet ”organisation” eller föreslår någon upplösningslagstiftning, eftersom detta och sådan i praktiken skulle lagreglera ideella föreningar, något som potentiellt vore skadligt för hela det svenska föreningslivet; se nedan, *in fine*. Upplösningsförslaget föranleder i övrigt ingen annan anmärkning än att det är vanskligt att talan får föras av (varje) medlem; den som för talan torde ju *därigenom* kunna lagföras för sitt medlemskap.

Sammanslutningar utan en (formell) styrelse torde alltid ha existerat under tiden ett allmänt föreningsväsen funnits i landet (se t.ex. Erik Sjöstrand, *Ideella föreningar i Sverige: omfattning och viktigare verksamhetsformer: undersökning/enligt uppdrag af herr statsrådet och chefen för Kungl. Justitiedepartementet verkställd af Erik Sjöstrand*, K.L. Beckmans boktryckeri, Stockholm 1911, s. 29). Även föreningar utan fastställda stadgar har länge verkat (se NJA 1898 s. 196 och NJA 1973 s. 341). Nationalsocialistiska och dylika organisationer tenderar inte att sakna styrelse, utan snarare ha en betydligt mer hierarkisk uppbyggnad än vanliga ideella föreningar (jfr bl.a. NJA 2004 s. 574). De rasistiska organisationerna kan vara uppbyggda som nätverk. De ideella föreningar som registrerar utgivningsbevis eller på annat sätt uppträder formellt inför myndigheter är enligt vår erfarenhet papperskonstruktioner, och någons signatur på t.ex. ett konstitutionsmötesprotokoll torde knappast innebära att denna person verkligen varit med om att bilda en organisation i egentlig mening. Med ”organisation” bör man således knappast förstå ”rättskapabel ideell förening”, eller någonting annat så formaliserat (t.ex. en sammanslutning med stadgar och styrelse), utan någonting annat.

Begreppet ”organisation” torde språkligt avse en sammanslutning av personer, som inte endast är flyktig, och härvid skilja sig från en (för)samling (jfr skillnaden mellan mötes- och föreningsfrihet i 2 kap. 1 § regeringsformen, prop. 1975/76:209 s. 144 och Herman Rydin, *Om föreningsrätt och församlingsrätt med särskild hänsyn till svenska lagstiftningen*, Tidsskrift for Retsvidenskab, Bestyrelsen for den Stang'ske Stiftelse i Christiania, Oslo [Kristiania] 1892). Däremot torde det ej krävas att en organisation är rättskapabel, dvs. utgör en självständig juridisk person såsom en ideell eller ekonomisk förening, utan även sådana sammanslutningar som inte ansetts rättskapabla i rättsfall som NJA 1898 s. 196, NJA 1899 s. 76, NJA 1923 s. 366, NJA 1973 s. 341, RÅ 1999 ref. 7, Kammarrätten i Sundsvalls mål nr 2754/02 och Valprövningsnämnden 2014:54 måste onekligen anses utgöra ”organisationer” i den mening som ska avses i den föreslagna straffbestämmelsen. Det måste rimligen räcka med att två eller flera personer (jfr Augustsson i Förvaltningsrättslig Tidsskrift 2009/3, s. 311-321, och NJA 2017 s. 343, p. 7) sammansluter sig mer än flyktigt för ett visst syfte, antingen genom konkludent handlande (t.ex. samling varje lördag för flygbladsutdelning) eller genom ett möte där en gemensam plattform eller ett gemensamt syfte antas. Något mer formaliserat förfarande borde inte vara nödvändigt. Oavsett om organisationen är att betrakta som ett enkelt bolag/ett nätverk (jfr NJA 1909 s. 651, där det som av domstolarna betraktades som en förening själv såg sig som ett bolag), som en ideell förening, som ett parti endast i den mening som avses i 3 kap. 1 § regeringsformen, som ett ordenssällskap, eller som någon annan form av association eller sammanslutning (dock ej en stiftelse), måste den kunna vara vad som i lagförslaget betecknas som en rasistisk organisation. Det måste, menar vi, helt sakna betydelse att organisationen inte är sådan att den kan ikläda sig skyldigheter och förvärva rättigheter (jfr härvid 11 kap. 2 § rättegångsbalken).

Vi är tveksamma till brottsrubriceringen ”organiserad rasism” och till ordet ”rasistisk organisation”. Begreppet ”rasism” är idag alltför ottydligt och används på olika sätt av olika personer, och stundom alltför lättvindigt. Avser det erkännandet av rasindelning som legitim, ”gradering” av förmenta raser, eller rentav att tillskriva grupper av personer med olika kulturell bakgrund olika egenskaper? Begrepp som ”kulturrasism”, och rentav ”åldersrasism”, förekommer. I förslaget definieras just ”rasistisk organisation” genom en *de facto*-hänvisning till 2 kap. 24 § regeringsformen, RF, men någon definition av begreppet ”rasism” förekommer inte. Det torde råda bred enighet om att en organisation med rasistisk ideologi inte (nödvändigtvis) måste ägna sig åt brottslighet, och även om att begreppet rasism inte är (eller kan vara) synonymt med (brottslig) förföljelse av folkgrupper (jfr betänkandet, s. 42). Vi kan konstatera att den absoluta merparten av all propaganda som vi, polisen och Justitiekanslern har granskat, avseende organisationer som Nordiska motståndsrörelsen, NMR, – vilka ju tveklöst är rasideologiska – har bedömts vara tillåten inom ramarna för gällande rätt.

Särskilt eftersom ordet ”rasism” överhuvudtaget inte används i definitionen av brottet, och eftersom uttrycket antyder att en åskådning i sig är kriminaliserad, är en annan brottsrubricering att föredra, i 16 kap. 7 § och i övriga föreslagna paragrafer. Vi föreslår ”organiserad folkgruppsförföljelse” eller ”organiserad förföljelse av folkgrupp”; jfr tyskans *Volksverhetzung* för hets mot folkgrupp. En sådan beteckning torde inte behöva ändras om det straffbara förfarandet (efter en grundlagsändring) skulle utvidgas till att omfatta exempelvis förföljelse av homosexuella som grupp eller av vissa religiösa grupper (jfr de alla förändringar som gjorts av brottet hets mot folkgrupp, utan att beteckningen ändrats). Ett alternativ är samma term som i Tyskland, dvs. författningsvidriga/grundlagsvidriga organisationer, med hänsyn till skrivningen i 2 kap. 24 § RF. Istället för att fokusera på åskådning fokuserar man med en sådan skrivning på organisationens skadliga verksamhet, och att kalla en organisation för folkgruppsförföljande eller grundlagsvidrig måste ses som en klart mer konkret och tidlös brännmärkning av organisationen än att kalla den ”rasistisk” (en, som sagt, flertydig och ofta, tyvärr, idag urvattnad term). Även öppet nationalsocialistiska organisationer brukar ju påstå att de följer grundlagarna, och kritiserar påstådda övertramp mot dessa från polisens och politikerns sida.

Exemplifieringen i den föreslagna bestämmelsens (7 §) andra stycke kan ifrågasättas. Det är svårt att avgöra vad ”eller lämnar annat liknande stöd” ska syfta på, och om det syftar på så vitt skilda åtgärder som att ta befattning med vapen, upplåta mark eller lämna ekonomiskt bidrag, har vi svårt att se att det finns något slags stöd som kan anses i språklig mening ”liknande”. (Att den generella skrivningen ”på annat sätt” förekommer i 18 kap. 4 § brottsbalken, en bestämmelse som såvitt känt inte tillämpats i brottmål, ger inte skäl att vara onödigt vag vid avfattande av straffbestämmelser idag.) Det måste tydligt framgå för allmänheten vilka typer av göranden och låtanden som är avsedda att träffas av kriminaliseringen. Antingen bör ”liknande” tas bort eller så bör en tydligare definition införas. Det framgår av förslaget att gärningen ska vara ägnad (dvs. typiskt sett duga till) att främja, stärka eller understödja organisationen. I debatten förekommer ibland påståenden om att politiska, vetenskapliga eller andra åtgärder eller retorik skulle gynna rasistiska organisationer, ofta som ett slagträ mot sådant. Det bör tydliggöras att det endast är *direkt* understöd till en organisation som kan betraktas som straffbara åtgärder till/för denna, och inte att i t.ex. debatten uttala sig på ett sätt som endast indirekt skulle kunna gynna en viss (förment) rasistisk organisation, eller att bedriva viss forskning eller statistisk sammanställning. Vi föreslår således i första hand att ”annat liknande stöd” ändras till ”annat direkt stöd”, och i andra hand att det definieras vari stödet annars kan bestå.

Angående förslaget till 7 b § ifrågasätter vi om det bör anges att bildande av en viss organisation någonsin kan anses obetydligt. Beträffande ideella föreningar som är rättskapabla torde antalet stiftande medlemmar vara avgörande (se Augustsson, *ibid.*). De stiftande medlemmarna är de som får själva organisationen – särskilt om den är en ideell förening – att överhuvudtaget existera, och de antar de stadgar/regler som är bindande för den kommande samverkan (jfr även betänkandet, s. 258 f.). Vi föreslår därför istället skrivningen ”Ansvar enligt 7 § ska inte dömas ut om åtgärden har varit obetydlig eller om gärningen med hänsyn till andra omständigheter är att anse som ringa”.

Förslaget i stort

Grundlagens begränsningar

Vi anser att kommittén har gjort en delvis riktig och rimlig analys av 2 kap. 24 § regeringsformen och de begränsningar som grundlagen medför. Det är rimligt att anse att åsikter i sig inte kan straffbeläggas, utan endast deltagande i organiserad och redan straffbelagd förföljelse. Däremot kan vi inte se något stöd för att det måste vara så att sammanslutningens "rasistiska åskådning också leder vidare till handlingar som utgör just förföljelse" (så betänkandet, s. 42 och 227). I 2 kap. 24 § regeringsformen anges ingenting om att organisationen måste hysa någon viss - uttalad eller icke uttalad - åskådning. Man kan tänka sig att en organisation kan ha som uttalat syfte att t.ex. framföra vad man påstår är "sanningen" om Förintelsen eller det armeniska folkmordet, att stödja en viss minoritetsgrupp här eller i utlandet (t.ex. palestinier), eller att predika en viss religiös förkunnelse, men att den likväl aktivt bedriver (framförallt) sådan verksamhet som i praktiken innebär brottslig förföljelse av vissa folkgrupper (jfr bl.a. RH 1991:20 och SOU 1989:14, s. 215). Grundlagen fäster ingen vikt vid att en sammanslutnings deltagare "tänker fel" i ideologiska eller värderingsfrågor, utan fokuserar på de skadliga *konsekvenser* som sammanslutningens verksamhet innebär (för hela statsskicket; jfr prop. 1948:80, s. 443). Detta är ännu en anledning till att ord som "rasism" och "rasistisk", som inte finns i grundlagsregeln, inte bör förekomma i en ny lagstiftning. Lagstiftningen syftar ju till att stävja att människor blir utsatta för förföljelse, inte att stävja någon viss "lära". Den som bildar en politiskt obunden organisation som avser att förneka Förintelsen torde tveklöst kunna inse att en sådan ofta kommer att locka till sig antisemitiskt sinnade personer och att en sådan verksamhet kan komma att innebära förföljelse av judar med anspelning på bl.a. deras förmenta ras.

Vi anser att utredningen tolkat "innebär förföljelse" i grundlagsbestämmelsen alltför för snävt (s. 43 och 227 f.; se även s. 240 f. och 278). En verksamhet kan ju onekligen *innebära* förföljelse, utan att verksamheten *enkomp utgör, går ut på* eller *består i* själva förföljelsen. Språkligt kan inga självklara likhetstecken dras mellan "innebära" och "utgöra". Det mesta av all verksamhet som bedrivs av befintliga (och även tidigare) rasideologiska och extremnationalistiska organisationer i Sverige idag torde vara förenlig med gällande lagar. Grundlagsbestämmelsen kan förstås inte heller tolkas så att den organisation som förbjuds måste ha till *uttalat* syfte att förfölja just någon viss utpekad folkgrupp. Syftet med t.ex. en nationalsocialistisk organisation skulle kunna vara att ena Norden till ett land, att verka för repatriering på grundval av DNA-analyser, att försvara ett eller annat folks förmenta rättigheter, att lyfta fram och sprida Adolf Hitlers tankar, etc. En organisation som, vid sidan om nyhetsförmedling, anordnande av grillfester och diskussioner om ideologiska frågor, sprider brottslig antisemitisk propaganda genom plakat och uppvisar nazityska symboler på allmän plats på ett sätt som innefattar brott, måste tveklöst kunna sägas bedriva verksamhet som "innebär" förföljelse av judar på grund av deras förmenta ras, även om i övrigt >95 % av all organisationens verksamhet inte skulle innefatta några kriminella element av förföljelse. Knappast ens det nazityska NSDAP bedrev en verksamhet som i sin helhet kan anses ha "inneburit" förföljelse, med en alltför snäv tolkning av detta uttryck. Sammanslutningar bildade *enkom* för att begå brott riktade mot vissa grupper – dvs. "att flera personer har gått samman för att förfölja andra på grund av deras ursprung" (betänkandet, s. 237) – skulle förstås kunna existera, men torde vara oerhört sällsynta. En så snäv tolkning av grundlagen, att hela verksamheten som sådan, eller ens majoriteten av den, måste utgöras av "gå ut på" straffbar förföljelse av en grupp, hade gjort begränsningsregelns öppning till en papperstiger och *alla* sådana föreningsförbud i praktiken helt otillåtna, något som knappast vore förenligt med bestämmelsens eller rasdiskrimineringskonventionen syften. Tolkas grundlagen så snävt kommer den lagstiftning som kommittén föreslår vara en symbollagstiftning (jfr betänkandet, s. 230), eftersom den inte kan tillämpas på några idag kända (rasideologiska) organisationer i riket.

Eventuella samhällsproblem som förföljelseinriktad organisering skapar kan inte hämmas genom grundlagstolkningar som endast medger ingripanden mot ett extremt litet fåtal, idag okända, aktörer.

Vår inställning till ett förbud mot vissa organisationer

Principiellt anser vi att den inställning som flera gånger har framförts (bl.a. i prop. 1970:87, s. 60 ff.) och har varit rådande, att förbud mot viss föreningsverksamhet inte är nödvändig, har fog för sig. Detta har vi framfört till kommittén under dess arbete. Kommittén, och vi, delar den tidigare inställningen att rasdiskrimineringskonventionen inte för svensk rätts del uppställer krav på något ytterligare förbud (så betänkandet, s. 236 och 273). Genom en aktiv och seriös tillämpning av nuvarande straffbestämmelser om bl.a. uppvigling, vapenbrott, olaga hot, hets mot folkgrupp (som ju innefattar förbud mot bruk av vissa symboler), förledande av ungdom, förolämpning och olaga diskriminering, och brott mot lagen om ansvar för elektroniska anslagstavlor i vissa delar, och därtill genom seriös tillämpning av rådande inskränkande bestämmelser beträffande mötesfriheten (jfr Robin Enander, *Extremhögern och demonstrationsrätten – en jämförande fallstudie*, Festskrift till Veronica C. Andersson, Linköping 2020, s. 102-113) och rörande innehav av säkerhetsvådliga föremål på häkten och anstalter, tror vi att någon potent verksamhet, som primärt innebär förföljelse av skyddsvärda grupper, inte skulle kunna utövas i landet. Ökade resurser till vissa ideella aktörer, till hatbrottsgrupper inom Polismyndigheten och till Justitiekanslern skulle kunna öka lagföringen. Det kan konstateras att inga nationalsocialistiska organisationer i det senaste valet vann några mandat i kommun- eller regionfullmäktige eller i riksdagen, och att många rasideologiska och dylika organisationer har upphört under senare år (jfr även vad som sägs i betänkandet på s. 71).

Kommittén menar att vit makt-organisationers synlighet bidrar till att människors upplevelse av hot ökar, och att brott inte behöver begås för att miljön ska uppfattas som hotfull och därmed hindra människor i samhällslivet, något som utgör ett hot mot demokratin och samhällsordningen (betänkandet, s. 234). I Utredningen om rasistiska symboler kom vi fram till att det torde vara organisationers ”ideologier och skrämselfkapital samt beteende i form av ordningsstörningar och utövande av våld, hot och trakasserier som är den främsta förklaringen” till att människor känner sig otrygga, även om vissa symboler och symboliska handlingar kan bidra till en sådan känsla (se SOU 2019:27, s. 116). Våld, hot och trakasserier är redan kriminaliserade, och det förefaller vanskligt att förbjuda normalt lagliga samlingar och verksamheter för att människor kan uppleva dem som obehagliga. Närvaron av ideologiska motståndare i grupp kan nog i sig te sig obehaglig för många, och s.k. motdemonstrationer är till sin natur sådana att de är ägnade att vara obehagliga för den s.k. huvuddemonstrationen. Även åsiktsyttringar som, i de sammanhang där de äger rum, framstår som provocerande och obehagliga, måste i regel godtas i ett pluralistiskt samhälle (jfr vad som brukar anföras rörande hets mot folkgrupp och även rättsfallet SvJT 1964 ref. s. 19, särskilt hovrättsrådet Sundbergs uttalande, om en motdemonstration där ett till synes provocerande budskap framfördes).

Kommittén anger, som ett skäl för att införa ett nytt brott, att förändringar i ordningslagen inte skulle kunna hindra rasistiska organisationer att synas, eftersom regeringsformen och ordningslagen inte lämnar ”utrymme för åtgärder mot demonstrationer eller möten på den grunden att en viss politisk åskådning eller åsikt kan komma att uttryckas vid dessa” (betänkandet, s. 238). Emellertid är det ingalunda människors åsikter eller åskådningar som det allmänna har att stävja, utan brottslig förföljelse, och detta gäller ju, som kommittén själv funnit, även vid tillämpning av 2 kap. 24 § RF. Om det kan antas att brottslig förföljelse av en grupp kommer att äga rum vid en viss sammankomst torde en begränsning av mötesfriheten med hänsyn till ordningen och säkerheten vid sammankomsten vara påkallad och möjlig redan enligt gällande rätt (jfr Kammarrätten i Stockholms dom 2005-11-29 i mål nr 7131-05, och Enander, *ibid.*). Konstateras kan att hets mot folkgrupp har förekommit i tal hållna offentligt av företrädare för NMR (se bl.a. Svea hovrätts dom 2018-03-21 i mål nr B 1099-18 och Hovrätten för Övre Norrlands dom 2019-07-19 i mål nr B 220-19). Kommittén har, menar vi, alltför lättvindigt avfärdat de möjligheter som finns att av rena ordningsskäl begränsa mötesfriheten för organisationer som tidigare har begått förföljelsebrott i samband med bl.a. demonstrationer. I det fortsatta lagstiftningsarbetet måste denna fråga ytterligare belysas, om det överhuvud ska finnas tillräckligt underlag till att besluta om någon ny lagstiftning.

Kommittén medger att rasistiska organisationers förföljelse i allt väsentligt redan motverkas av nuvarande strafflagstiftning, och att rasistiska organisationer inte påverkar den svenska politiken och att det inte heller finns risk för att de gör det (betänkandet, s. 240). Konstateras kan att nationalsocialister inte synes förekomma i de beslutande församlingarna efter det senaste valet, då politiska "vildar" (såsom medlemmar i NMR) inte längre kunde väljas in på valsedlar för andra partier än de som de själva i praktiken stödde. Arvtagarna till Nationalsocialistisk front, Svenskarnas parti, hade ett mandat i lilla Grästorps kommun under en kortare period 2010, men i övrigt synes nationalsocialistiska och dylika organisationer inte ha vunnit några parlamentariska framgångar, trots försök. Mer än dubbelt så många som de som röstade på NMR röstade på Direktdemokraterna i valet 2018, utan att den representativa demokratin kan anses det minsta hotad därigenom (jfr även betänkandet, s. 234, om Säkerhetspolisens bedömning). Som kommittén medger (på s. 233) är det svårt att bedöma hur utbredd den organiserade rasistiska förföljelsen är. Det saknas idag underlag för dess slutsats att den organiserade och kriminella rasismen på sikt riskerar "att allvarligt hota den ordning och säkerhet som bör råda i det svenska samhället" (så betänkandet, s. 234 f. och 245). Kommittén anger att regeringsformens utrymme för förbud är smalt, och att ett förbud skulle få "ett förhållandevis begränsat tillämpningsområde", "tillämpas relativt sällan" och att man "knappast [kan] vänta sig en frekvent tillämpning" (betänkandet, s. 242 f.). Detta synes inte vara förenligt med slutsatsen att man genom ett förbud skulle "försvåra för rasistiska organisationer att arbeta effektivt och förhindra att deras budskap får ett omfattande genomslag i samhället" (så betänkandet, s. 246).

Det förefaller som om Säkerhetspolisen har god koll på de våldsbejakande grupper som existerar, och den befintliga bestämmelsen om olovlig kårverksamhet torde kunna användas om en militant organisation inom vit makt-rörelsen skulle bildas med uttalat syfte att agera stormtrupp och hängiva sig åt etnisk rensning (och det torde väl främst vara en sådan organisation, som nog blott existerar i vit makt-musikens vansinnesfantasier, som kommitténs snäva stadgande skulle kunna tillämpas på). Nämnas kan här att Justitiekanslern i ett ärende om en värningsaffisch från en extremnationalistisk organisation menat att affischen "synes kunna vara att uppfatta som ett led i olovlig kårverksamhet enligt 18 kap. 4 § brottsbalken" (se beslut 2011-08-04, dnr 3916-11-30 och 3677-11-30). Man kan med fog ifrågasätta om det överhuvudtaget finns någon känd sammanslutning i landet som uppfyller kriterierna för att betraktas som det som kommittén definierar som en rasistisk organisation. En lagstiftning som i praktiken endast skulle kunna tillämpas mot (på sin höjd) en handfull personer, kanske en gång under en tioårsperiod, ter sig varken effektiv eller motiverad.

Vi delar inte uppfattningen att syftet med bestämmelsen om hets mot folkgrupp är att "markera samhällets avståndstagande från rasistiska yttringar" (betänkandet, s. 242). Syftet måste snarast vara att underlätta för människor att leva tillsammans, genom att hindra och markera mot skadliga och ogrundade fördomar och föraktfulla yttranden, inte att "läxa upp" människor med "fel" åsikter (jfr prop. 1948:80, s. 443). Det förefaller vara det för kommittén tyngsta skälet för ett förbud, att markera att rasism inte är förenligt med grundläggande samhällsvärderingar. Att ta avstånd från rasism "har ett värde i sig" genom "det budskap det sänder till enskilda som utsätts eller riskerar att utsättas för rasism", anger man (betänkandet, s. 244 f.). Som tidigare konstaterats handlar inte bestämmelsen i 2 kap. 24 § RF om att förbjuda några särskilda åskådningar, utan om organisationer som begår gärningar som redan är kriminella. Den tänkta bestämmelsen handlar inte heller om nationalsocialism, rasism eller någon annan åskådning, som kommittén ibland också noterar. Någon större markering än vad gällande rätt innehåller skulle en ny lagstiftning knappast innebära. Kommitténs ordalag ger vid handen att det är ett slags en symbollagstiftning man vill införa.

Kommittén har inte gjort någon genomgång av rättspraxis och har inte visat att dagens lagstiftning i praktiken inte är tillräcklig för att få bukt med organiserad förföljelse mot vissa befolkningsgrupper. Vi anser på anförda skäl inte att det som kommittén framfört visar att det i nuläget finns ett påtagligt behov av någon ny kriminalisering av bl.a. deltagande eller bildande av vissa organisationer. Redan på grund av att ett sådant behov saknas bör någon ny lag inte tillkomma (jfr betänkandet, s. 245).

Otrygghet och rädsla som skapas av organiserade, uniformerade brottslingar, som hotar, förolämpar, misshandlar etc. människor, och sprider straffbar propaganda, är självfallet ett reellt problem – ett problem vi under många år sökt motverka rättsligt. Vi anser att det kan vara problematiskt att medlemmar i organisationer vars medlemmar begår ideologiskt motiverade brott har tillgång till vapen (jfr HFD 2021 ref. 43). Vi delar helt kommitténs inställning att det är ”angeläget att åtgärder vidtas för att förebygga att individer lockas till den organiserade kriminella rasismen och att den får ytterligare fäste i samhället” (betänkandet, s. 238). Någon större vetenskaplig kartläggning av medlemmar i rasideologiska och extremistiska organisationer, vars verksamhet innebär brottslig förföljelse, synes inte finnas. Det torde dock kunna antas att utbildningsnivå, inkomst, ålder och kön är väsentliga faktorer (jfr Martin Tunström, *Vem begår hets mot folkgrupp? En inledande fallstudie*, Festskrift till Veronica C. Andersson, Linköping 2020, s. 92-98 och betänkandet, s. 62 f., med där anförd källa). Det kan därför sättas i fråga om inte det finns sociala, samhällsekonomiska (bl.a. fördelningspolitiska) och utbildningsmässiga åtgärder att vidta för att de rasistiska organisationerna ska upphöra eller bli mindre aktiva (jfr betänkandet, s. 50 och 238 f.), *istället* för att införa ytterligare brott. Ogrundade uttalanden om Förintelsen kan exempelvis vederläggas genom saklig och vederhäftig utbildning, där fokus ligger på fakta och på de historiska källorna och ej på någons personliga upplevelser, känslor och åsikter. Endast genom spridning av kunskap om biologi, historia m.m.m. kan desinformation, missförstånd och ideologiskt motiverade försanthållanden stävjas.

Utdömda böter och kortare fängelsestraff för de aktiva medlemmarna synes därtill inte ha haft några betydande effekter på organisationer som Nordiska motståndsrörelsen, vilka bl.a. byter ansvarig utgivare för sina webbplatser efter några lagföringar. (Ekonomiskt torde det emellertid kunna slå mot organisationer att de måste upphöra att använda vissa webbplatser, trycksaker etc.) För en ung person som lagförs torde böter eller ett kortare fängelsestraff snarare kunna sporra vederbörande till fortsatt verksamhet inom en viss organisation; om endast organisationen ger sitt stöd till individen, och samhället stigmatiserar och straffar vederbörande, riskeras att individen stärks i sin övertygelse.

Av samtliga dessa skäl avstyrker vi förslaget till förbud mot rasistiska organisationer. Reservanterna i kommittén framför alla, från olika perspektiv, goda argument för att inte nykriminalisera på nu föreslaget sätt. En lagstiftning som den föreslagna bör ha bredare politiskt stöd än det förevarande.

Att fokusera på politik, ideologi eller religion vid införande av förbud tror vi inte är en framkomlig väg i ett demokratiskt samhälle. Kommittén förefaller snarast ha velat införa ny lagstiftning för att rasism är smaklöst (jfr betänkandet, s. 245), trots att det är kriminella organisationers hotfulla och brottsliga beteende som skapar otrygghet. Varken t.ex. nationalsocialister, radikala religiösa, eller revolutionära anarkister bör dock, menar vi, förbjudas endast för att de hyser vissa åsikter, och en lagstiftning bör inte innehålla några anspelningar på en organisations ideologi som sådan. Det gör inte heller flera andra länders förbudslagstiftning. En mer förnuftig väg för lagstiftaren att överväga vore att förbjuda understödjande av alla slags kriminella organisationer, på ett motsvarande sätt som i vissa av grannländerna eller som man här har gjort med terrororganisationer, eller som man i Förenta staterna har gjort genom RICO-lagstiftningen (jfr i sammanhanget Tommy E., *Några anteckningar till frågan om organisationsförbud*, Festskrift till Veronica C. Andersson, Linköping 2020, s. 114-120). Detta kan dock inte göras inom ramarna för den nuvarande grundlagsregleringen, och kommittén har inte därför haft mandat att föreslå något sådant. Vi föreslår därför ett omtag, och att en annan parlamentarisk kommitté får i uppdrag att utreda nya grundlagsändringar.

Med hänsyn till de synpunkter som av andra ingavs till kommittén (ett yttrande bifogas) är det för övrigt förvånande att kommittén inte har berört den absoluta religionsfriheten enligt 2 kap. 1 § RF. Vad som gäller trossamfund och deras urkunder (jfr NJA 2005 s. 805) avhandlas överhuvudtaget ej. Att en organisation kan utöva förföljande verksamhet utan att dess värderingsmässiga grund primärt är rasideologisk är vidare ytterligare ett skäl för att undvika uttryck som ”rasistisk organisation” och ”organiserad rasism”, för att beskriva den sammanslutning som genom brott förföljer vissa grupper.

Det konkreta förslaget

Om ett förbud, trots det ovan anförda, skulle införas, är det skäligt att detta är av straffrättslig karaktär och inte associationsrättsligt. På de grunder som kommittén anför (betänkandet s. 248 ff.) och som tidigare anförts (bl.a. i SOU 2000:88, s. 116 ff.) delar vi inställningen att något förbud inte bör kunna meddelas mot organisationer som sådana, och att några bestämmelser om upplösande av rasistiska (eller några andra) organisationer inte bör införas. Föreningslivet är alltjämt, nu som för över hundra år sedan, en ”allt för ömtålig planta för att”, som det uttryckts i en riksdagsdebatt, ”icke skadas, genom att juridikens döda hand lägges på den” (riksdagsprotokollet, andra kammaren, 25 maj 1910, nr 55, s. 38). Som vi anført ovan skulle bestämmelser om upplösande av en organisation som sådan kräva ingrepp i föreningslivet. Föreningarna måste, anser vi, själva kunna bestämma hur de organiseras, styrs och håller möten; vi tar avstånd från den mening som förekommer i bilaga 3, på s. 334 (jfr Augustsson, *ibid.*). Något så centralt för det svenska samhället som föreningsväsendet (som inbegriper allt från släktföreningar, idrottsföreningar och ordenssällskap till fackförbunden och de politiska partierna) bör inte komma att alls regleras, och därmed skadas på ett irreparabelt sätt, på grund av en så marginell företeelse som organiserad rasideologisk förföljelseverksamhet.

Utifrån kommitténs utgångspunkter och avvägningar gällande behovet av ett förbud synes det framlagda förslaget vara förhållandevis väl motiverat och utarbetat. Vi anser att det är rimligt att bedömningen utgår ifrån organisationens brottsliga verksamhet och inte från dess ideologi. Vi kan konstatera att även sådan brottslighet som i lagstiftningen som sådan betraktats som bagatellartad, såsom skadegörelse eller att uttala sig otillbörligt inför en domstol (se 9 kap. 5 § rättegångsbalken) skulle kunna utgöra ett led i en förföljelseverksamhet (t.ex. rörande glåpord). Det är således rimligt att inte specificera vilken typ av brottslighet som den förföljande verksamheten ska bestå av.

Vi har, förutom det som framförts initialt, vissa ytterligare synpunkter, som vi nu ska redogöra för.

Det kan ifrågasättas om lagstiftningen inte, för att vara effektiv, beträffande brott av normalgraden bör ha en straffskala på ”lägst sex månader och högst två år”. Straffen för hets mot folkgrupp i detta land är generellt sett mycket låga och knappast avskräckande för den som är engagerad i en organisation som uppmuntrar brottsliga beteenden. Någon möjlighet att styra domstolarna genom ett förarbetsuttalande om att hela straffskalan bör utnyttjas (jfr betänkandet, s. 264) finns knappast. Att sätta ett minimistraff, och således undanröja möjligheten att 14 dagar eller en månads fängelse döms ut, skulle göra den tänkta lagstiftningen mindre tandlös och mer värd att ta på allvar. Eftersom ringa fall föreslås vara straffria kan en sådan lagstiftning knappast heller anses drakonisk.

Vidare kan man undra om inte kommitténs inställning, att det är tillräckligt att en verksamhet ”objektivt sett framstår som påträngande eller besvärande för eller annars som ett angrepp på folkgruppen i fråga” (betänkandet, s. 254 f.), för att organisationen ska ses som en rasistisk organisation, verkligen samstämmer med dess tidigare tolkning av grundlagen. Som kommittén medger riskerar man bevisvärigheter för åklagarsidan genom den definition som har valts. Man undrar om inte åklagarsidan skulle vara nödgad att låta personer som tillhör den ifrågavarande folkgruppen vittna om sin *subjektiva* inställning till organisationen och dess verksamhet, för att bevisa ett *objektivt* förhållande (att verksamheten är förföljande till sin natur). Det hade varit olyckligt, särskilt som ingen bör ”tala i egen sak” i ett sammanhang som detta (jfr NJA 1978 s. 3).

Vi anser, som framförts initialt, att det är av godo att man inte definierar begreppet organisation, utan låter även icke-rättskapabla sammanslutningar ingå i begreppet. Stiftelser är överhuvudtaget inte sammanslutningar, utan egendom som avsatts för ett visst ändamål. Vi anser att det är högst tveksamt om man genom ett stiftelseförordnande verkligen kan anses ”bilda” en ”organisation”. Legalitetsprincipen torde inte tillåta att en sådan juridisk person, oavsett vilken verksamhet den bedriver, bedöms vara en rasistisk organisation enligt den föreslagna lagstiftningen. Inrättningar

som beskrivit sig som nationalsocialistiska stiftelser, och som har begått brott av förföljelsekaraktär, har emellertid förekommit i landet (se t.ex. Gävle tingsrätts dom 2015-06-18 i mål nr B 1629-14).

Det kan ifrågasättas varför det vore mindre straffvärt att skänka bort en fastighet till en rasistisk organisation än att hyra ut sagda fastighet till den (jfr betänkandet, s. 261 och 286). Ett sådant förfarande, liksom att sälja en fastighet till underpris, måste rimligen anses utgöra ett direkt ekonomiskt stödande av organisationen, inte endast ett ”liknande” förfarande. Även om upplåtande av en fastighet torde vara det vanliga förfarandet (så skedde t.ex. med Tråvads spinneri utanför Vara i början av 00-talet) kan det ju inte uteslutas att någon skänker en fastighet i syfte att stödja en förföljelseverksamhet. Man kan även fråga sig om en rent kommersiell aktör, som visserligen också uttrycker ägnar sig åt rasistisk opinionsbildning och begår brott (se t.ex. Göteborgs tingsrätts dom 2018-04-24 i mål nr B 3682-16), kan ses som en rasistisk organisation enligt förslaget. Det förefaller inte vara rimligt att samtliga som köper t.ex. tröjor, böcker, skivor eller annat material från en sådan aktör ska kunna straffas för detta. Inköp av sådant material (som ofta inte är brottsligt i sig) kan ju ske av andra skäl än att stödja den brottslighet som den kommersiella aktören bedriver.

Beträffande begreppet ”annat liknande stöd” är vi, på ovan anförda skäl, skeptiska till detta. Det förefaller som om kommittén avser att ”lagstifta genom förarbeten”, något som bör undvikas i straffrättsliga sammanhang. Det bör, som vi tidigare anført, framgå att det stöd som ska förekomma till organisationen måste vara direkt, och inte endast medelbart. Det kan inte vara tillräckligt med en sådan alltför indirekt bedömning som förr gjorts i bl.a. spionerimål (se t.ex. SvJT 1974 ref. s. 84).

Något skäl till beteckningen ”organiserad rasism”, annat än att en brottsbeteckning ”bör utformas så att den är kort, informativ och inte förväxlingsbar med andra brottsbeteckningar” har kommittén inte anført (se betänkandet, s. 262). Som framförs ovan finns det flera skäl till att en sådan ideologibetonande terminologi, som inte förekommer i grundlagen, inte bör förekomma i vanlig lag.

Vi delar uppfattningen att ringa fall under alla förhållanden inte bör medföra straffansvar. Ett sådant ringa fall måste vara det ovan nämnda, att köpa icke-brottsliga böcker, skivor eller tröjor från en huvudsakligen kommersiell aktör, om denna aktör bedöms vara (även) en rasistisk organisation.

Slutligen bör en fråga av mer principiell karaktär dryftas. De officiella webbplatser, broschyrer, affischer, klistermärken, flaggor och plakat som framtagits och brukas av rasideologiska organisationer brukar vara framställda i tryckpress alternativt omfattas av yttrandefrihetsgrundlagen (se t.ex. NJA 2019 s. 279 och Hovrätten för Västra Sveriges dom 2020-12-18 i mål nr B 5303-19, och även vissa JK-ärenden som refereras i SOU 2019:27). Om brott begås på en grundlagsskyddad webbplats eller i en tryckt publikation med utgivare, fälls (som huvudregel) endast utgivaren till ansvar, oavsett vilka personer som medverkat till framställningen (jfr NJA 1957 s. 352). Om tryck- och yttrandefrihetsbrott kan ligga till grund för bedömningen att en sammanslutning är en rasistisk organisation riskerar detta att urholka principen om ensamansvar, som ju är en grundläggande princip i det svenska massmediejuridiska systemet. Andra personer drabbas i så fall av att utgivaren förklaras skyldig till brott. Om en utspridare (t.ex. en flygbladsutdelare) visserligen inte kan fällas för *innehållet* i den spridda skriften, eftersom utgivaren ansvarar för detta, men likväl kan dömas för deltagande i en rasistisk organisation genom själva flygbladsspridningen, finns därtill i praktiken inte något ensamansvar rörande vissa skrifter, och grundlagarnas exklusivitet beaktas inte. Praxis, enligt vilken en utspridare skulle kunna dömas för förevisande av ett tryckt budskap eller för utdelning av flygblad i annan ordning än enligt grundlagen (bl.a. NJA 1935 s. 113 och NJA 1944 s. 702), måste sedan länge anses helt överspelad (se SOU 1947:60, s. 108). Kommitténs diskussion (betänkandet, s. 276 f. och 283) synes vara alltför översiktlig i dessa frågor, särskilt som man inte tar upp huruvida tryck- och yttrandefrihetsbrott kan utgöra grund för organisationers klassificering.

Till Kommittén om förbud mot rasistiska organisationer (Ju 2019:02)

Vi skulle vilja be kommittén att starkt överväga religionsfrihetsaspekten innan den formulerar någon form av bestämmelse om förbud mot vissa organisationer. Föreställningar som kan anses nedsättande om olika grupper förekommer inom olika religiösa läror. Föreställningar om homosexuella, bisexuella och transpersoner som dekadenta livsnjutare som inte lever i enlighet med det högsta väsendets vilja, torde förekomma inom samtliga världsreligioner. Religioner som judendomen är i grunden stamreligioner och starkt etniskt präglade. Vissa företrädare för islam har förordat ett antijudiskt förhållningssätt och anfört stöd för detta i *hadith*, profetord (se t.ex. vad som upplyses i Justitiekanslerns, JK, beslut den 2 januari 2006, dnr 6335-05-33). Även Martin Luther framförde ett antijudiskt budskap på grundval av bibliska passager (bl.a. Matteusevangeliet 27:25) i bl.a. *Von den Jüden und iren Ligen* (1543). Vissa mer aparta rörelser som identitetskristna förordar rasism på basis av uttolkningar av Gamla Testamentet. Detta är bara några exempel på hur religioner och deras uttolkare inte alltid anpassas eller anpassar sig efter vad som i ett sekulärt, mångkulturellt och pluralistiskt samhälle kan uppfattas som gott, rätt, klädsamt eller lämpligt.

Eftersom religionsfriheten åtnjuter ett absolut skydd enligt den svenska regeringsformen, måste kommittén beakta denna när den fastställer vad som ska betraktas som en rasistisk organisation, och när den bedömer om det överhuvudtaget är lämpligt eller möjligt att uppställa ett förbud mot organiserad rasism utan ändringar i grundlagen. Det torde inte kunna vara tillåtet att förbjuda en organisation för att dess religiösa urkunder eller vissa uttolkningar av dessa kan anses fördöma eller nedvärdera någon sådan grupp som avses i 16 kap. 8 § brottsbalken, om hets mot folkgrupp. Religionsfriheten torde även ge ett starkare skydd för (särskilt ”interna”) yttranden som sker inom ramarna för en religiös förkunnelse (se NJA 2005 s. 805). Även om generella rekommendationer som strider mot religionsfriheten inte i sig är förbjudna enligt svensk rätt (se JK:s beslut den 8 februari 2021, dnr 2020/6629) vore ett förbud i lag att gå långt utöver vad som kan vara tillåtet.

Vi är själva ett religiöst samfund som inte härbärgerar några urkunder eller värderingar som torde kunna uppfattas som rasistiska. Emellertid använder vi vid våra sammankomster bl.a. den s.k. romerska hälsningen, för att anspela på antikens romerska seder. Avsikten med detta är emellertid inte att omhulda nationalistiska gester som Hitlerhälsningen (*Hitlergruß*) eller *Bellamy salute*. Om en definition av ”rasistisk organisation” i lagtext skulle utgå ifrån organisationens användande av symboler som av någon har kopplats samman med hets mot folkgrupp och rasism, skulle dock även vi kunna träffas av definitionen på grund av sådant som för oss handlar om religiös vördnad (jfr SOU 2019:27, s. 88 och SOU 2008:88, s. 194 f.). Ännu mer vanskligt torde det vara att låta ett förbud bero på faktorer som vad medlemmar kan *påstås* känna eller tänka om någon viss grupp.

Slutligen vill vi även påpeka att även den moderna nationalsocialismen som utövas av Nordiska motståndsrörelsen, NMR, innehåller vad som måste anses framstå som rent religiösa moment. Moderna nationalsocialister beskriver sina ”stupade” bröder som ”närvarande”, och ariosofisk symbolik (bl.a. runor) vävs samman med asatro. Ritualer som brännande av solkors för att fira vintersolståndet förekommer, utan att de synes ha någon politisk karaktär för deltagarna (se bl.a. <https://www.nordfront.se/vintersolstands-firande-naste-1.smr>). NMR har stundom även beskrivit nationalsocialismen som ”vår tro” (se <http://tinyurl.com/2hamzh7m> och jfr SOU 1998:113, s. 312). Föreställningar om blodet och jorden, heliga raskrig m.m. förekommer även inom vit makt-rörelsen. Allt detta utgör ännu ett skäl för att grundligt utreda och beakta religionsfrihetsaspekten i kommittéarbetet.

Societas Divae Clavdiae genom P.M. (som håller på sin rätt enligt 2 kap. 2 § regeringsformen)
pontifex.incitatus@gmail.com
Samfundets emblem och stadgar bifogas.